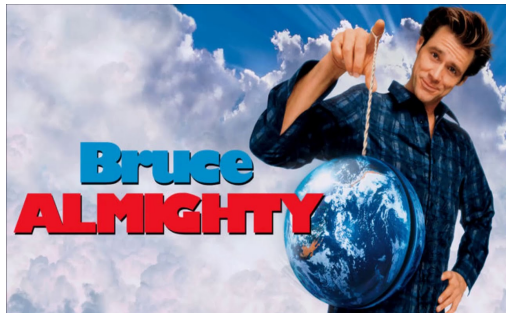

Володимир Тухлян

У 2003 році американський кінорежисер Том Шедьяк на основі сценарію Стівена Корена зняв фантастичний комедійний фільм «Брюс Всемогутній» (Bruce Almighty). Головну роль тележурналіста Брюса Нолана блискуче зіграв відомий канадсько-американський актор і комік Джим Керрі. У сюжеті фільму розповідається про кореспондента на ім'я Брюс, який відомий своїми кумедними й цікавими сюжетами.

Однак Брюса практично нічого не задовольняє у цьому житті, тому він постійно нарікає на Бога. І ось одного разу, коли день був особливо неуспішний, Брюс потрапляє в дивне приміщення і зустрічає там спочатку прибиральника, а потім електрика, який насправді виявляється Богом. Наділивши його всією своєю владою, Бог дозволяє Брюсу використовувати божественні сили на свій розсуд. Взнявши за відправну точку сюжет цього фантастичного фільму, спробуємо дати відповідь на питання, чи можливо сьогодні сучасному християнину уподібнитися до Бога і що для цього слід робити.

Описане в Книзі Буття гріхопадіння Адама і Єви постає своєрідним викликом для їхнього досконалого щастя в раю – адже в досконалості не залишається місця для гріховної недосконалості. Таким чином гріх постає своєрідним невидимим бар'єром між Богом і людиною, відірвавши її від Джерела любові. А наслідком цього є втрата людської цілісності, бо гріх діє таким чином, що розпорошує людський дух тоді, коли людина молиться. Цькує душу гіперболізованими думками та вражає людське тіло різними слабкостями. Під таким кутом, здавалося б, людина приречена на постійні страждання, а цей світ є для неї «місцем вигнання» чи «долиною плачу», звідки нема вороття.

До зустрічі з Богом молодий Брюс виступає яскравим прикладом такої людини, а наслідком цього є постійна невдоволеність та нарікання на Бога. Внаслідок гріхопадіння людина втратила свою мотивацію до справжнього життя. Такий стан геніально описує

ще апостол Павло: «Ми всі колись жили в наших похотях тілесних, виконуючи примхи тіла і природних нахилів, та були ми з природи дітьми гніву, як й інші» (Еф 2,3). Даючи коментар на цей уривок, святий Теофан Затворник наголошує на тому, що під тілесними похотями розуміється палке стремління серця чинити гріх, який проявляється в догоджанні своїм бажанням та цілковитому ігноруванні голосу совісті .

Попри очевидні наслідки гріхопадіння справжня велич людини відкривається в її відношенні до Бога через спорідненість із Божим Сином Ісусом Христом. «Бог буде прославлений у власному створінні, Він – бо зробив його згідно і подібно до свого Сина. Руками Отця, через Сина і Духа, сотворена була за образом і подобою Бога ціла людина», – навчає св. Іриней Ліонський . Таким чином Христос є Первообразом людини, а людина – образом Христа. Святі отці стверджують, що «образ Божий» у людині – це підстава її буття. Через хресну смерть і пролиту кров Христос, як зазначає о. Олександр Шмеман, відновив людську цілісність, відбудував правдиву ієрархію цінностей, привівши нас знову до Бога . Таким чином, за спільною думкою святих отців, «Бог став людиною, щоб людина стала богом».

Ця перспектива не є самоціллю людини, як це можна побачити у філософії німецького філософа Фрідріха Ніцше. В його розумінні надлюдина (Übermensch) – це мета, до якої повинна прагнути у своєму розвитку людина. «Бог помер; нині ми хочемо, щоб жила Надлюдина», – виголошував на вулицях міста Ніцшевий Заратустра . Та для безбожника, як метафорично підкреслює Мартін Бубер, престол Всесвіту є порожнім, як порожні внутрішні покої їхніх душ .

Насправді ж під процесом Богоуподібнення у християнській традиції розуміють співпрацю між Богом і людиною. Це означає, що Бог не може в онтологічному сенсі передати людині свою сутність чи владу, як це показано у кінофільмі. Хоч людина створена на образ Божий, проте вона не може стати другим таким самим Богом. Зате Господь може дарувати людській природі божественні нестворені енергії, які здатні обожити створені енергії людської природи.

Позитивно відповідаючи на Божу ініціативу, людина, подібно до Мойсея, пророка Іллі чи Пресвятої Богородиці, може з Ним співдіяти, стаючи таким чином «причасником Божої природи» (2Пет 1,4). Такий процес співпраці між Божим Духом і людиною отримав назву синергії (від гр. *synerge,w* – діяти разом). Цей термін, як подає о. Олександр Мень, з'явився в історії у XVI ст., коли точилися суперечки між протестантами і католиками у питаннях віри. Хоч початки цих дискусій сягають ще періоду IV століття, коли точилися суперечки між св. Августином та Пелагієм .

Через свою благодать, як зазначає Теофан Затворник, Господь «спонукає, а не примушує» людину до синергійного процесу. Іншими словами, Бог зважає на людську свободу і високо цінує її. Цю благодать має в собі, за словами того ж подвижника, кожна «віруюча і охрещена» людина, а плодом тандему Бога і людини є щастя. Це означає, що не потрібно вдаватися до якихось зовнішніх чинників чи езотеричних практик, як от пошук філософського каменя, секретної кімнати або відомого гуру, який покаже шлях і навчить всього. Без божественної підстави рано чи пізно це виявиться сурогатом, на який було потрачено чимало часу і зусиль.

У фільмі, коли Брюс використовував божественну силу у своїх інтересах, він опинився в такому розчаруванні, що й жити не було сили. В такий момент до нього приходять Бог і мотивує його словами: «Усі ви не розумієте того, що маєте свою силу. Головне вірити. Хочеш побачити диво? Будь дивом!». В цій фразі яскраво показаний принцип синергії. Позаяк кожна людина створена на «образ Бога», вона а priori покликана стати богом по благодаті.

Унікальність Божого задуму у Воплощенні Сина Божого полягає в тому, що Христос не тільки відкупив людський рід від гріха, але й показав кожній людині шлях «до зростання внутрішньої людини» (Еф 3,16). Доки людина шукає щось чи когось поза Христом, доти вона втрачає справжнє щастя. Апостол Павло подає критерій, дотримуючись якого, людина може досягнути справжнє щастя, уподібнюючись до Христа. «Вам треба позбутися, за вашим попереднім життям, старої людини, яку розтлівають зваблivi пристрасті, а відновитись духом вашого ума й одягнутись у нову людину, створену на подобу Божу, у справедливості й у святості правди» (Еф 4,22-24). За словами св. Теофана Затворника, Христос вселяється не в грішних і нечестивих, а в тих, хто перестав таким бути. Іншими словами, прийняли рішення змінити грішне життя, тому покаяння є першою передумовою того, щоб Христос вселився в людину.

Наступним моментом є процес очищення, який може тривати значно довше, ніж це може здаватися. Піст, стриманість і молитва є немовби вогнем, який спалює пристрасті і гріхи. На цьому шляху Господь не залишає людину самотньою, а дарує їй Благодать Святого Духа і відроджує людський дух. Поступово очищуючи його, як зазначає св. Теофан Затворник, Бог приготує людину прийняти Христа Господа. Тоді, коли очиститься благодаттю Святого Духа душа і тіло, тоді в них вселяється Господь і дарує свою благодать.

А найкращим середовищем, в якому людина може зрости до «міри повного зросту повноти Христа» (Еф 4,13), являється Церква. Подібно до того, як в античній Греції відомий філософ Діоген ходив удень зі свічкою, шукаючи людей, так сьогодні церковні дзвони закликають вірних християн приходити до Церкви і уподібнитися Христу. Бо що ж є краще, ставить питання Симеон Новий Богослов, в цьому житті чи в майбутньому, ніж перебувати з Христом? Що приємніше й солодше, ніж бачити Його?

Володимир ТУХЛЯН, Бог став людиною, щоб людина стала богом // СЛОВО №1 (77), березень-травень 2019